

POMERAĆEMO GRANICE

INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA

POMERAĆEMO GRANICE

Izdavač
Institut društvenih nauka

Za izdavača
Mirjana Rašević

Urednici
Mirjana Rašević / Milan M. Marković

Recenzenti
Zorica Mršević / Aleksandar Bošković

Lektura i prelom
Marina Zelić

Štampa i grafički dizajn
DC Grafički centar

Beograd, 2012.

Stavovi izraženi u radovima objavljenim u ovom Zborniku
pripadaju autorima i nužno ne odražavaju stav
Instituta društvenih nauka.

Sve imenice upotrebene u ovom Zborniku u muškom rodu
odnose se po principu rodne ravnopravnosti i na ženska lica.

***POMERAČEMO
GRANICE***

INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA

Jelena Zvezdanović

Poslovno okruženje kao determinanta priliva stranih direktnih investicija

Uvod

Strane direktne investicije, SDI, predstavljaju jedan od važnijih eksternih izvora finansiranja ekonomskog rasta zemalja čiji se značaj ogleda u sprovođenju strukturnih promena proizvodnje i izvoza u zemljama korisnicama ovih sredstava. Budući da ih odlikuje relativna stabilnost i dugoročni karakter, ne iznenađuje činjenica što je potreba za istraživanjem preduslova za privlačenje i održivost SDI postala predmet razmatranja u mnogim zemljama u razvoju. Ključne prednosti SDI u odnosu na druge izvore sredstava – zaduživanje u inostranstvu i portfolio investicije – ogledaju se u tome što omogućavaju transfer znanja i tehnologija, osposobljavanje i usavršavanje ljudskih resursa i stvaranje konkurentnijeg poslovnog ambijenta, podsticanje upravljačkih sposobnosti, uključivanje u međunarodnu trgovinu, povećanje izvoza i razvoj kulture preduzetništva. Efekti njihovog priliva u nerazvijenim ili nedovoljno razvijenim privredama su naročito izraženi u početnim fazama razvoja finansijskih tržišta koje odlikuje niska ili nedovoljna likvidnost, odsustvo tržišnih instrumenata, visoke kamatne stope, neadekvatna fizička infrastruktura, visok stepen nesigurnosti i nepoverenja između učesnika na tržištu.

Glavna pretpostavka ovog rada je da investitori donose odluke o investiranju na osnovu sagledavanja mogućih poteškoća u poslovanju njihovih podružnica u zemljama domaćinima. Stoga, nastojimo da dokažemo da priliv SDI itekako zavisi od otvorenog i transparentnog ekonomskog okruženja i potražimo odgovor na pitanje koji od faktora poslovanja ima veliki uticaj na njihov priliv radi stvaranja boljih uslova za njihovo privlačenje i postizanje održivog ekonomskog razvoja.

Istraživanju ove problematike se pristupilo radi dobijanja odgovora na sledeća pitanja:

- Da li i koliko stimulatívna zakonska regulativa na uspostavljanju i objašnjavanju prava vlasništva, smanjenju troškova rešavanja sporova, predvidivosti ekonomskih interakcija i obezbeđenju ugovornih obaveza utiče na priliv SDI?
- Koji od indikatora poslovnog zakonodavstva je najviše korelisan sa prilivom SDI?
- Kako se kretao priliv SDI po pojedinim regionima i grupama zemalja sa različitim nivoom dohotka?

Osnovne determinante priliva SDI

SDI su predstavljale značajan faktor u globalnom ekonomskom razvoju i integracijama tokom 90-ih godina. Pridavanje sve većeg značaja njihovom prilivu poklopilo se sa procesom prelaska iz komandno-planske socijalističke privrede u kapitalistički sistem i integracijom centralnih i istočnih evropskih zemalja u svetsku privredu. U proteklih 30 godina ostvarene su značajne promene obrasca protoka SDI. Na primer, u 1980. godini stokovi unutrašnjih SDI (inward FDI), mereni u odnosu na BDP svih razvijenih zemalja, iznosili su 4,7%, dok su spoljašni (outward FDI) činili 6,4%. Do 1999. godine, vrednost ovih pokazatelja se utrostručila na 14,5 i 19%, respektívno (Hejazi, Pauly, 2003: 282). Ovakva promena u njihovom kretanju je dovela do pojave brojnih pitanja, ali i rađanja novih dilema u vezi sa njihovim uticajem na funkcionisanje domaće privrede, uključujući međunarodnu trgovinu, zaposlenost, produktivnost, bilans plaćanja i blagostanje društva.

Obilje prirodnih resursa, otvorenost privrede i povoljno regulatorno okruženje imaju pozitivan i značajan uticaj na privlačenje SDI. Održiv privredni rast zemlje, efikasna i kompetentna državna administracija, visoko obrazovana, kvalifikovana, cenovno konkurentna radna snaga, uređen poreski sistem sa stimulatívnom politikom direktnih i indirektnih poreza, kao i razvijenost infrastrukture doprinose atraktivnosti zemalja za strana ulaganja, dok politička kriza i visoki troškovi radne snage odbijaju investitore i navode ih na druga tržišta gde su povoljniji uslovi poslovanja (Jiménez, 2011: 62).

Veći politički rizik, korupcija i nepostojanje ekonomske slobode predstavljaju faktore koji pogoršavaju investicionu klimu i sprečavaju ili

u velikoj meri destimulišu dolazak stranih investitora. Privreda koja trpi veliki pritisak sve veće nesigurnosti i političkih rizika može da očekuje značajno usporavanje ekonomske aktivnosti, a u najgorem scenariju čak i recesiju. Specifičnost političkog rizika se ogleda u tome što utiče na donošenje neodgovarajućih odluka od strane kreatora ekonomske politike, koje ograničavaju ekonomski razvoj i povećavaju makro-ekonomsku nestabilnost. Kao posledica javlja se opravdana bojazan da će isplate stranim poveriocima biti obustavljene zbog samovoljnih intervencija vlade u privredu, političke nestabilnosti, čestih promena makroekonomske politike, kao i drugih političkih faktora koji utiču na novčano-kapitalne tokove na finansijskom tržištu.

Neefiksan pravosudni sistem doprinosi nelikvidnosti privrede, budući da toleriše neizmirivanje obaveza dužnika po osnovu sklopljenih ugovora i destimulativno deluje na priliv SDI. Zemlje u tranziciji se suočavaju sa povećanim političkim rizikom koji zavisi od odnosa između zakonodavne, izvršne i pravosudne vlasti. Međutim, imajući u vidu da je većina ovih zemalja nedavno prešla iz jednog političko-ekonomskog sistema u drugi, ne iznenađuje činjenica što pravni okvir poslovanja još uvek nije potpuno izgrađen i zbog čega nije ostvaren veći priliv kapitala i to onog najkvalitetnijeg za razvoj privrede. Nestabilna poslovna klima dovodi do problema u javnim finansijama i pojave budžetskog deficita, a sve to, u krajnjoj instanci, opet implicira veći deficit tekućeg bilansa (Özkan-Günay, 2011). Nažalost, izražena politička neizvesnost umanjuje spremnost stranih poverilaca i međunarodne zajednice da pomognu u njegovom finansiranju zbog čega se povećava verovatnoća nastanka finansijske krize.

Nedavna empirijska studija (Mengistua, Adhikary, 2011: 285) istakla je značaj dobrog upravljanja državom, političke stabilnosti i odsustva nasilja, efikasne državne administracije, vladavine prava i razvijanja adekvatnih mehanizama za sprečavanje korupcije, institucionalnog i regulatornog okvira zemlje primaoca kao glavne pokretače priliva SDI. Nametanje interesa pojedinih grupa celom društvu posredstvom prevelikog uticaja države dovodi do toga da većina ekonomskih subjekata preduzima aktivnosti „traganja za rentom“ (rent-seeking), što se negativno odražava na ukupno društveno blagostanje, ekonomski razvoj, integraciju privrede u svetske ekonomske tokove i izgradnju tržišne ekonomije (Prašćević, 1998). Postoje tri osnovne kategorije koje definišu

prirodu kapitalističkog sistema: privatno vlasništvo, poštovanje ugovora, minimalna, ali jaka država, odnosno ograničenje moći politike. Na osnovu ranijih istraživanja utvrđeno je da zaštita prava vlasništva i poštovanje obaveza proizašlih iz ugovora predstavljaju jasne signale koji ohrabruju priliv SDI.

Međuzavisnost između stepena korupcije i tokova stranog kapitala bila je predmet brojnih empirijskih istraživanja. Podmićivanje državnih službenika u cilju dobijanja „povlastica“, poput građevinskih dozvola, dozvola za investiranje, poreskih procena i političke zaštite, generalno se posmatra kao dodatan trošak poslovanja ili porez na profit (Al-Sadig, 2009: 268). Uz pomoć indeksa korumpiranosti pojedinih država, kao nezavisne varijable, istraživači su utvrdili da visok nivo korupcije usporava priliv stranih investicija, smanjuje BDP per capita i konkurentnosti nacionalne privrede.

Koristeći *metod faktorske analize*, Birsan i Buiga (2009) identifikovali su veličinu tržišta, progres sprovođenja reformi, liberalizaciju poslovanja i troškove radne snage kao glavne faktore koji utiču na kretanje SDI. Primenujući modele panela, Škuflic i Botrić (2006) su pokazali da priliv SDI u zemlje Južnoistočne Evrope u velikoj meri zavisi od završetka procesa privatizacije. Njihova analiza je potvrdila važnost tržišno i resursno orijentisanih determinanti SDI. Nema sumnje da je priliv SDI ključan za sve zemlje domaćine SDI, a naročito za one koje se nalaze u procesu prelaska na tržišne privrede.

U cilju većeg privlačenja domaćih i stranih ulaganja, većina zemalja je pristupila implementaciji mera usmerenih ka stvaranju zdravog i konkurentnog poslovnog okruženja i fleksibilnog tržišta radne snage. Eliminisanje institucionalnih i infrastrukturnih „prepreka“ konkurentnosti doprinosi povećanju pravne i investicione sigurnosti za veći priliv kapitala i intenzivnije tokove njegovog kretanja (Paraušić, 2007: 598). S obzirom na to da uslovi za investiranje postaju sličniji u pogledu liberalizovanog pristupa, od ključnog značaja je obezbediti stabilan makroekonomski ambijent koji će preduprediti nastajanje socijalnih i političkih rizika. I pored brojnih napora koji se ulažu u cilju poboljšanja mehanizama za sprovođenje postojećeg zakonodavnog okvira, potrebno je napomenuti da je uticaj inovativnih zakona limitiran mnogobrojnim propisima skrivenim u podzakonskim aktima. Evidentno je da većinu zemalja u svetu i dalje opterećuju problemi vezani za rigorozne

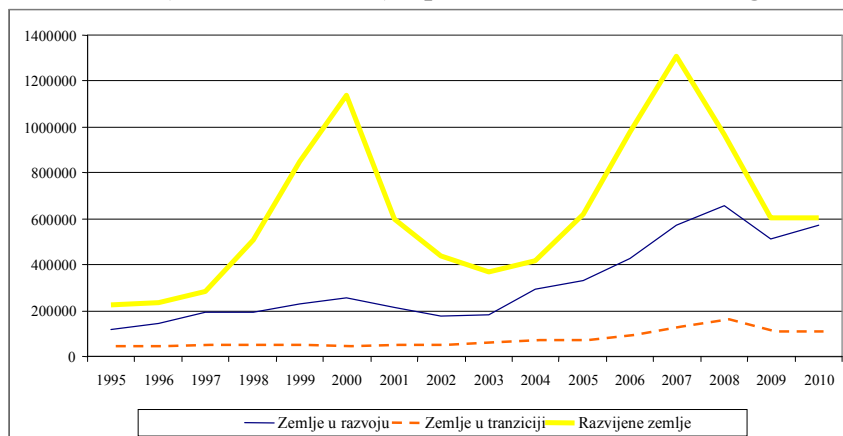
procedure kod izdavanja dozvola za građevinsko zemljište i urbanističke uslove, zbog čega se mora istrajati na uklanjanju administrativnih barijera, koje komplikuju poslovanje i lokalnim i stranim kompanijama.

Dinamika kretanja SDI na globalnom nivou

U periodu od 2000. do 2008. godine zabeležena je pozitivna stopa rasta SDI, kao i njihov značajan uticaj na uvećanje internacionalne proizvodnje u svetskoj privredi. Prema podacima UNCTAD-a, sve tri grupe zemalja (razvijene zemlje, zemlje u razvoju i tranzicione zemlje) ostvarile su porast SDI u 2008. godini. Posmatrajući regionalnu distribuciju tokova SDI, možemo zaključiti da su razvijene zemlje privukle značajne iznose sredstava usled atraktivnosti svojih poslovnih okruženja za investitore. Poslednjih nekoliko godina došlo je do relativne promene pravca SDI na relaciji razvijene zemlje – zemlje u razvoju, budući da na zemlje u razvoju i zemlje u tranziciji (zajedno) po prvi put otpada polovina SDI tokova u 2009. i 2010. godini dok, nasuprot tome, SDI u razvijenim zemljama imaju tendenciju pada (Unctad, 2011). Na narednom grafikonu prikazana je dinamika priliva SDI po grupama zemalja razvrstanih prema stepenu ekonomske razvijenosti za period od 1995. do 2010. godine.

Grafikon 1.

Priliv SDI (u milionima US \$) u periodu od 1995. do 2010. godine

Izvor: United Nations Conference on Trade and Development (UnctadStat).

Prema podacima Unctad-a, priliv SDI tokom 2010. godine značajno se razlikovao između i unutar pojedinih regiona. Zemlje u tranziciji i razvijene zemlje su zabeležile manji priliv SDI u 2010. godini u odnosu na prethodnu. Jedino priliv SDI u zemljama u razvoju karakteriše rast sa 511 milijardi dolara u 2009. godini na 574 milijardi dolara u 2010. godini.

Tabela 1.

Priliv SDI (u milijardama US \$)

	2007	2008	2009	2010
Svet	1,971	1,744	1,186	1,244
Zemlje u razvoju	573	658	511	574
Zemlje u tranziciji	91	121	72	68
Razvijene zemlje	1,307	965	603	602

Izvor: Isto kao za grafikon 1.

Zemlje u razvoju beleže kontinuirani rast SDI u periodu od 2002. pa sve do 2008. godine, uz povećanje priliva od 3,7 puta. Isti trend kretanja je zabeležen i u zemljama u tranziciji, pri čemu je priliv SDI povećan za više od 10 puta. Međutim, globalna ekonomska kriza ne samo da se direktno odrazila na smanjenje priliva SDI, već je doprinela i pojavi reverzibilnih procesa, odnosno odliva SDI. Njihov priliv je presušio skoro preko noći, privrede su ušle u recesiju, što je dovelo do porasta nezaposlenosti i pada životnog standarda. Pad priliva SDI uticao je na smanjenje uvođenja novih proizvodnih kapaciteta, što je imalo za posledicu smanjenje broja novih radnih mesta, smanjeni rast izvoza, smanjenu tražnju i usporavanje privrednog rasta zemlje. Iako su sve komponente stranih direktnih investicija pogođene krizom, pad se najviše osetio u sferi tokova vlasničkog kapitala koji se najviše povezuju sa dugoročnim strategijama investiranja transnacionalnih kompanija.

U 2010. godini među atraktivnim zemljama za strane investitore bile su SAD, Kina, Belgija, Brazil i Nemačka. SAD su ostvarile najveći priliv SDI u iznosu od 228 milijardi dolara, dok je u Evropi i Japanu

zabeleženo njihovo smanjenje. U 2010. godini Evropa se izdvojila kao region gde su SDI značajno smanjene, gde je ostvaren priliv u iznosu od 305 milijardi dolara. Njihovo opadanje je registrovano i u Japanu, gde je

Tabela 2.

Top 15 zemalja primaoca i isporučioaca SDI u 2010. godini

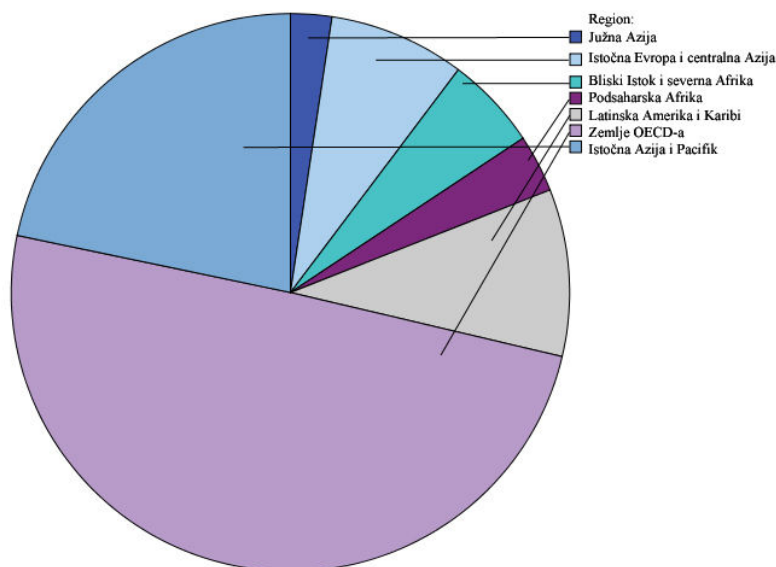
Priliv SDI	SDI (kao procenat ukupnog svetskog priliva)	Globalni indeks „Lakoća poslovanja“	Odliv SDI	SDI (kao procenat ukupnog svetskog odliva)	Globalni indeks „Lakoća poslovanja“
Sjedinjene Države	18,35	4	Sjedinjene Države	24,85	4
Kontinentalna Kina	8,50	91	Nemačka	7,92	19
Kina (Hong Kong)	5,54	2	Francuska	6,36	29
Belgija	4,96	28	Kina (Hong Kong)	5,75	2
Brazil	3,89	126	Kontinentalna Kina	5,14	91
Nemačka	3,71	19	Švajcarska	4,40	26
Velika Britanija	3,69	7	Japan	4,25	20
Rusija	3,31	120	Rusija	3,91	120
Singapur	3,11	1	Kanada	2,92	13
Francuska	2,73	29	Belgija	2,85	28
Australija	2,61	15	Holandija	2,41	
Britanska Devičanska ostrva	2,45	-	Švedska	2,30	14
Saudijska Arabija	2,26	12	Austrija	1,99	32
Irska	2,12	10	Španija	1,63	44
Indija	1,98	132	Italija	1,59	87

Izvor: Isto kao za grafikon 1.

neto priliv bio negativan (-1,25 milijardi dolara) usled velikog dezinvestiranja od strane transnacionalnih kompanija. Za razliku od njih, priliv SDI u Severnu Ameriku je bio bez presedana, sa porastom od čak 44%.

Prilivi SDI u Afriku (ostvaren pad za čak 9% u 2010. godini), najmanje razvijene države, države u razvoju bez izlaza na more i male ostrvske države u razvoju, nastavili su da se smanjuju, kao i oni u Južnoj Aziji. Za razliku od njih, glavni regioni u razvoju – Istočna i Jugoistočna Azija i Latinska Amerika – ostvarili su dinamičan rast priliva SDI-a.

Grafikon 2.
Priliv SDI po regionima u 2010. godini

Izvor: Isto kao za grafikon 1.

Međunarodno ekonomsko okruženje odlikuje nepredvidljivo globalno ekonomsko upravljanje, državne dužničke krize, neuravnoteženost u fiskalnim i finansijskim sektorima u nekim razvijenim državama, kao i sve veća inflacija u glavnim tržišnim ekonomijama koje su u razvoju. Prema izveštaju Unctad-a globalni prilivi SDI su se vratili na nivo pre krize tokom 2011, a dostići će vrhunac iz 2007. tokom 2013. godine. Nesumljivo je da je finansijska kriza podstakla mnoge promene i aktivnosti na planu unapređenja poslovne regulative. Privrede najviše pogođene finansijskom krizom, posebno u istočnoj Evropi, sprovele su regulatorne reforme u protekloj godini kako bi malim i srednjim preduzećima olakšale oporavak i stvaranje novih radnih mesta. U periodu

od juna 2009. do maja 2010. godine 117 zemalja je implementiralo 216 regulatornih reformi kako bi olakšale pokretanje i poslovanje preduzeća, ojačale transparentnost i vlasnička prava, smanjile poreska opterećenja, obezbedile lakši pristup kreditima, smanjile troškove uvoza i izvoza i učinile efikasnijim rešavanje trgovinskih sporova i stečajnih postupaka.

Indikatori Lakoće poslovanja i priliv SDI

Globalni indeks „Lakoća poslovanja“ je kreiran od strane Svetske banke radi praćenja efikasnosti institucija i urednosti poslovnog ambijenta u nacionalnim ekonomijama. Izveštaj *Doing Business* se izdaje svake godine od strane ove eminentne međunarodne organizacije u cilju rangiranja 183 privrede na bazi kompozitnog indeksa i pojedinačnih indikatora poslovnog zakonodavstva. Osnovu za njegovo formiranje predstavlja studija mišljenja stručnjaka o zakonima i regulacijama, odnosno procena jednostavnosti načina poslovanja i nivoa zaštite vlasničkih prava. Osnovno tvrđenje Svetske banke je da postoji snažan odnos između reforme regulative i ekonomskog razvoja tj. da zemlje sa jednostavnijom regulativom pružaju bolju pravnu zaštitu i bolju ekonomsku klimu za investitore, što se pozitivno odražava na privlačenje stranih investicija. Na osnovu ovih indikatora moguće je izvršiti procenu u kojoj meri poreska opterećenja, velike birokratizovane procedure za osnivanje preduzeća, brojna administrativna ograničenja u cilju dobijanja građevinske dozvole ili promene namene zemljišta, kao i veliki implementacioni jaz usvojenih zakona utiču na smanjenje priliva SDI u pojedinim zemljama. Što je veći rang lakoće poslovanja, nepovoljniji su uslovi poslovanja u konkretnoj zemlji.

Države su rangirane na osnovu pokazatelja iz oblasti poslovne regulative koji se odnose na broj i složenost procedura, troškove ispunjenja administrativnih zahteva, potrebnog vremena za svih 10 elemenata poslovanja prikazanih u tabeli 3. Glavno ograničenje ovog rangiranja uz pomoć indeksa lakoće poslovanja se ogleda u tome što ne uključuje u razmatranje uticaje iz oblasti makroekonomske politike, kvalitet infrastrukture, promenljivost deviznog kursa, percepcije investitora ili stope kriminala, već je prevashodno usmereno na proceduralne aspekte, poput plaćanja poreza, obavljanja spoljno-trgovinskih transakcija ili dobijanja građevinskih dozvola.

Za proučavanje korelacione veze između priliva SDI i globalnog indeksa „Lakoća poslovanja“ i njegovih indikatora poslovnog zakonodavstva korišćen je Spirmanov koeficijent korelacije, kao neparametarska statistika koja se bazira na rangovima opservacija. Za utvrđivanje međuzavisnosti upotrebljen je rang zemlje, čija se specifičnost ogleda u tome da njegove niže vrednosti označavaju povoljno pozicioniranje zemlje. Stoga će se, u cilju što bolje interpretacije dobijenih rezultata, koristiti suprotni znak dobijenih koeficijenata.

U 2010. godini globalni indeks „Lakoća poslovanja“ je pozitivno korelisan sa prilivom SDI ($r = 0,351$). Pozitivna međuzavisnost je takođe utvrđena između priliva SDI i pojedinih njegovih indikatora poput: početak poslovanja ($r = 0,203$), registrovanje imovine ($0,202$), mogućnost kreditiranja ($r = 0,404$), zaštita investitora ($r = 0,282$), trgovina s inostranstvom ($r = 0,314$), zaštita investitora ($r = 0,282$), rešavanje nesolventnosti ($r = 0,355$) i sprovođenje ugovora ($r = 0,235$). Na osnovu rezultata u narednoj tabeli, možemo identifikovati popriličan broj oblasti poslovnog zakonodavstva gde se mogu preduzeti izvesne reforme koje bi bile praćene kvalitetnim predlozima za promenu i modernizaciju regulative i institucija ili poboljšanje procesa donošenja regulative.

Budući da svaki od indikatora meri različite aspekte poslovnog okruženja, ne iznenađuje činjenica da rangovi privreda širom sveta mogu veoma varirati. Prosečan koeficijent korelacije između skupa indikatora uključenih u agregatni rang iznosi 0,36 dok se koeficijenti korelacije između dva pojedinačna indikatora kreću u rasponu od 0,18 (između dobijanje licenci i mogućnosti kreditiranja) i 0,60 (između početka poslovanja i zaštite investitora).

Na osnovu utvrđenih međuzavisnosti jasno je da privrede širom sveta mogu veoma retko ostvariti univerzalno dobre ili loše pokazatelje. Kao primer može poslužiti Srbija koja je prema uslovima poslovanja i vođenja biznisa tj. zbirnom pozicioniranju svrstana na 92. mesto od ukupno 183 rangirane zemlje u 2010. godini. Kada je reč o ostalim pokazateljima, Srbija se nalazi na 92. poziciji po mogućnosti započinjanja poslovanja, 79. po trgovini s inostranstvom, 24. po mogućnosti dobijanja priključaka za električnu energiju, 143. po poreskoj politici, 175. po uslovima dobijanja građevinske dozvole itd.

Glavne prepreke za poslovanje preduzeća i preduzetnika predstavljaju visok nivo korupcije, birokratizacije i administriranja. Stoga i ne iznenađuje činjenica što privredu karakteriše niska konkurentnost, visoki spoljnotrgovinski deficit i nedovoljan priliv SDI. U uslovima kada dolazi

Tabela 3.
Međuzavisnost između indikatora lakoće poslovanja i priliva SDI

	Početak poslovanja	Dobijanje licenci	Dobijanje priključka za el. energiju	Registrowanje imovine	Mogućnost kreditiranja	Zaštita investitora	Poreska politika	Trgovina sa inostranstvom	Rešavanje nesolventnosti	Sprovođenje ugovora	Priliv SDI
Globalni indeks <i>Lakoća poslovanja</i>	,728**	,543**	,548**	,579**	696**	,675**	,588**	,720**	,729**	,598**	-,351**
Početak poslovanja		,388**	,282**	,325**	,451**	,600**	,366**	,453**	,450**	,421**	-,203**
Dobijanje licenci			,396**	,219**	,188*	,254**	,363**	,454**	,332**	,204**	-,023
Dobijanje priključka za el.energ.				,241**	,235**	,201**	,401**	,558**	,319**	,206**	-,094
Registrowanje imovine					,399**	,294**	,314**	,273**	,333**	,489**	-,202**
Mogućnost kreditiranja						,476**	,210**	,414**	,521**	,434**	-,404**
Zaštita investitora							,373**	,397**	,377**	,290**	-,282**
Poreska politika								,398**	,338**	,274**	-,080
Trgovina sa inostranstvom									,504**	,346**	-,314**
Rešavanje nesolventnosti										,424**	-,355**
Sprovođenje ugovora											-,235**

** Korelacija je značajna na nivou 0.01.

* Korelacija je značajna na nivou 0.05.

do presušivanja stranih izvora finansiranja, potrebno je krenuti sa sprovođenjem reformi i mera koje će ukloniti barijere i neutralisati negativne posledice krize i visoke rizike za investiranje. Proteklih godina

učinjena su neka poboljšanja u vidu sprovođenja reformi u domenu rešavanja nesolventnosti i upisa nepokretnosti uvođenjem ubrzane procedure, ali nesumljivo nedovoljna u odnosu na zemlje u okruženju, što ističe potrebu mnogo većeg angažovanja na ovom planu. Kreatori ekonomske politike posebnu pažnju bi trebalo da posvete prilagođavanju nivoa potrošnje realnim mogućnostima, unapređenju konkurentnosti privrede, nastavku reformi i privatizacije, donošenju sistemskih zakona u cilju ubrzanja procesa tranzicije i otklanjanju barijera za otpočinjanje poslovanja.

Globalno pomatrano, od ukupno 183 analiziranih svetskih privreda, prema kriterijumu lakoće poslovanja, najbolje rangirane su zemlje visokih prihoda OECD-a, pri čemu prvih pet mesta drže Singapur, Hong Kong, Novi Zeland, SAD i Danska. Na začelju lestvice nalaze se zemlje podsaharske Afrike i južne Azije u kojima vlade nisu ostvarile uspeh u kreiranju regulisanog okruženja koje vodi boljim uslovima poslovanja kompanija (Doing Business, 2011).

Predvidljivost poslovnog ambijenta i pravovremene i istinite informacije o svim segmentima budućeg poslovanja, počev od osnivanja i registracije preduzeća, preko dobijanja građevinskih dozvola i licenci, povezivanja na energetske i komunalne sisteme snabdevanja i zapošljavanja radne snage, mogu se označiti kao ključni elementi svake odluke o ulaganju. Odavno je potisnuto mišljenje da je strane i domaće investitore moguće privući i zadržati isključivo poreskim olakšicama, finansijskim povlasticama i optimističkim izjavama. Pored toga, sve više pažnje se poklanja kvalitetu komunikacije koju investitori ostvaruju sa lokalnim vlastima, profesionalizam, preciznost, kao i utisak i očekivanja o mogućem partnerskom odnosu u budućnosti.

Zaključak

Geografski položaj zemlje ili određenih regiona, veličina domaćeg tržišta, stabilnost poslovnog okruženja, raspoloživost prirodnih resursa, stepen političkih i ekonomskih sloboda, visoko obrazovana, kvalifikovana, cenovno konkurentna radna snaga, uređen poreski sistem sa stimulativnom politikom poreza, samo su neke od determinanti koje utiču na donošenje odluke o lokaciji SDI. Indeks „Lakoća poslovanja“ predstavlja važan faktor koji utiče na privlačenje stranih investicija, s obzirom na to da strani investitori traže otvoreno tržište, stabilne uslove i

moгуćnosti poslovanja, kao i zaštitu svojih ulaganja kroz usvajanje i primenu internacionalnih mehanizama za rešavanje investicionih sporova. Svaki oblik uvođenja restriktivnih mera sprečava slobodan priliv stranih investicija i vodi stvaranju određenih međunarodnih tenzija i nedostatku stimulansa za investiranje.

Izražene razlike između zemalja širom sveta ogledaju se u tome kako regulišu započinjanje poslovanja, budući da je u nekim privredama ovaj proces efikasan, dok su u drugim procedure neadekvatne, vremenski i troškovno veoma zahtevne tako da preduzetnici podmićuju državne službenike kako bi ubrzali proces ili se odlučuju da pokrenu neformalnu ekonomiju. Komplikovane i dugotrajne procedure za osnivanje preduzeća, dobijanje licenci i kredita i registrovanje poslovanja ne doprinose razvoju poslovne inicijative, već podstiču sivu ekonomiju, izazivaju rast potrošačkih cena i korupciju. Priliv SDI zavisi od poslovne klime, tj. od indikatora koji mere kvalitet zakonodavstva, zaštitu prava imovine, posebno malih i srednjih poduzeća, ali je logično da se odluke stranih investitora za ulaganje u pojedine zemlje ne baziraju isključivo na indikatorima „Lakoća poslovanja“. Veličina tržišta i niski troškovi radne snage mogu imati veći uticaj na privlačenje stranih ulaganja. Budući da je u pitanju vrlo kompleksno pitanje, potrebno mu je posvetiti posebnu pažnju sa ciljem otkrivanja svih bitnih faktora koji utiču na priliv SDI.

Literatura

- Al-Sadig, A. (2009) The effects of Corruption on FDI Inflows, *Cafo jinud*. Vol. 29, No. 2
- Birsan, M., A. Buiga (2009) FDI Determinants: Case of Romania, *Transition Studies Review. South East European Issues*, Volume 15, Number 4, pp. 726-736.
- Doing business (2012) *Doing Business – Measuring Business Regulation – World Bank Group*, <http://www.doingbusiness.org/rankings>, pristup 14. maja 2012.
- Hejazi, W., P. Pauly (2003) Motivations for FDI and domestic capital formation. *Journal of International Business Studies*, 34, pp. 282-289.

- Jiménez, A. (2011) Political Risk as a Determinant of Southern European FDI in Neighboring Developing Countries. *Emerging Markets Finance and Trade*, Vol. 47, Issue 4, pp. 59-74.
- Mengistua, A.A., B.K. Adhikary (2011) Does good governance matter for FDI inflows? Evidence from Asian economies. *Asia Pacific Business Review*, Vol. 17, No. 3, July 2011, pp. 281-299.
- Özkan-Günay, E.N. (2011) Determinants of FDI Inflows and Policy Implications: A Comparative Study for the Enlarged EU and Candidate Countries. *Emerging Markets Finance and Trade*, Vol. 47, Supplement 4, pp. 71-86.
- Paraušić, V. (2007) Institucionalne i infrastrukturne prepreke konkurentnosti Republike Srbije. *Međunarodni problemi*, 59(4), str. 597-626.
- Pračević, A. (1998) „Rent seeking“ društvo i ekonomije u tranziciji. *Ekonomika misao*, br. 3.
- Škufljić, L., V. Botrić (2006) Foreign Direct Investment in Southeast European Countries. *Eastern European Economics*, Vol. 44, No.5, September-October 2006, pp. 72-90.
- Unctad (2011) *World Investment Report 2011. Non-equity Modes of International Production and Development*. United Nations Conference on Trade and Development.
- Unctad (2012) United Nations Conference on Trade and Development. <http://www.unctad.org/en/Pages/Statistics.aspx>, pristup 20. maja 2012.

Jelena Zvezdanović

Poslovno okruženje kao determinanta priliva stranih direktnih investicija

Rezime

Glavni cilj ovog rada je istraživanje međuzavisnosti između indikatora lakoće poslovanja (indicators of ease of Doing Business) i priliva stranih direktnih investicija (SDI) u zemljama u svetu. SDI kao deo međunarodnih tokova kapitala pospešuju privredni rast i razvoj zemalja nezavisno od stepena njihove ekonomske razvijenosti, pri čemu su ekonomske koristi za zemlju domaćina SDI višestruke, počevši od podizanja životnog standarda, povećanja nivoa obrazovanja i zaposlenosti, uvođenja novih tehnologija, unapređenja infrastrukture itd. Prisustvo korupcije, spore sudske procedure prilikom rešavanja privrednih sporova, siva ekonomija, visok stepen monopola na tržištu, barijere na lokalnom nivou, nepoštovanje zakonskih propisa, samo su neki od problema koji ograničavaju rast i razvoj privreda i usporavaju priliv SDI.

Osnovna ideja ovog rada je potvrđivanje hipoteze da priliv SDI itekako zavisi od otvorenog i konkurentnog ekonomskog okruženja i potraži odgovor na pitanje koji od faktora poslovanja ima veliki uticaj na njihov priliv, kako bi se dobijena informacija iskoristila u cilju stvaranja boljih uslova za njihovo privlačenje i postizanje održivog ekonomskog razvoja. Dobijeni rezultati ukazuju na potencijalne probleme i ograničenja vezana za priliv SDI.

Ključne reči: korelacija, SDI, indikatori poslovanja, nivo dohodka, regioni

Jelena Zvezdanović

**Business Environment as the Determinant of Inflow
of Foreign Direct Investment**

Summary

The main objective of this paper is to investigate the correlation between indicators of ease of doing business and inflow of foreign direct investment (FDI) in countries around the world. FDI as part of international capital flows promote economic growth and development of countries regardless of their level of economic development, with the multiple benefits, ranging from raising living standards, increasing levels of education and employment, the introduction of new technologies, improvement of infrastructure etc. The presence of corruption, slow court procedures in resolving commercial disputes, the gray economy, a high degree of monopoly in the market, the barriers at the local level, disregard of legal regulations, are just some of the problems that restrict the growth and development of the economy.

The basic idea of this paper is to confirm the hypothesis that the inflow of FDI depends very much on transparent and open economic environment and look for an answer to the question what indicator of Doing Business has a great impact on their inflow in order to create better conditions for their attracting and achieving sustainable economic development. These results point out potential problems and constraints related to inflow of FDI.

Key words: correlation, FDI, indicators of Doing Business, level of income, regions.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
3(082)

POMERAĆEMO granice / [urednici Mirjana
Rašević, Milan M. Marković]. - Beograd :
Institut društvenih nauka, 2012 (Beograd :
Grafički centar). - 233 str. : graf. prikazi,
tabele ; 24 cm

Tiraž 250. - Str. [5]: Predgovor / urednici.
- Str. 227-231: Reč recenzenata / Zorica
Mršević, Aleksandar Bošković. - O autorima:
str. 232-233. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki
rad. - Summaries.
ISBN 978-86-7093-141-1

a) Друштвене науке - Зборници
COBISS.SR-ID 194075660